

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:
"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

במפרשים

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858, ד.ג. שדה-גת * טל': 08-8581440 * פקס: 08-8503835

שנת תשס"ו

פרשת במדבר

בתחוננים, ועכשו באחד באיר, שבתלתי
יומין הוי חזקה פי תהיה דירתו קבע, ובא
אלהים- וכל קדושים עמו- לקבע דירה
בתחוננים "כתפארת אדם לשבת בית"
(ישעיה מד,יג), מאז הצרך למנותם, להודיע
שהם צריכין להיות כמספר זה, כדי למלאות
עשרים ושמונה מחנות של עשרים ושנים אלה
באותו זמן אשר הושיב ה' שכינתו ושיבה של
קבע באהל מועד. לכה נאמר פאן "באהל
מועד". וזה פרוש יקר ומתישב על אפנו
במספר שש מאות אלה, אשר בו יצאו רב
המפרשים ללקט טעם מספיק ולא מצאו.

והלויים נמנו מן חדש, פי למוד אותו
שבת להיות נמנה מבטן, כמו
שנאמר בירמיה הכהן: "ובטרם תצא מרחם
הקדשתיך" (ירמיה א,ה). ועל פן הענין מכרח,
שבכל המספרים לא היו ישראל פחות מן שש
מאות אלה חוץ מן הלויים. אף על פי
שבמספר ראשון היו שש מאות אלה עם
הלויים, ולא היו עשרים ושמונה מחנות
בתחוננים להקף שבועה עננים, מכל מקום
עדין לא בא הקב"ה להשרות שכינתו
בתחוננים לעשות לו מדור של קבע

א. כלי יקר.
פרק א' פסוק א'

מסל

1. אחרי קריאת הקטע כולו הצטט מהי קושינו עליה הוא אחש תשובה?
2. למה "הצנין מוכרח" שיהיו ישראל מצל ee מאות אלף?
3. מה צנין המספרים ee צערים ומלונה וספצה צננים לכאן ואח"כ לפי צערים וצנין אלף?
4. מתי ולמה בא הקב"ה להשרות שכינתו בישראל?
5. מה מוסיף צנין: "באהל מועד" לפירושו?

* * *

ב. ספורנו עם פירוש הרב י. קופרמן.
פרק א' פסוקים: נ, נג'

40. התחום השני אשר בו מתקיים "אך את
מטה לוי... בתוך בני ישראל". 41. דהיינו מינוי
האחריות על המשכן וכליו. ושמה רואה רבינו
את מצות "הפקד" כפיצוי על "לא תפקד".

נג

42. התחום השלישי בו מתקיים "אך את
מטה לוי וכו'". הרי שלדעת רבינו מבנה
הפסוקים מטיג הוא כדלקמן: "אך את מטה
לוי", כלומר שבת לוי הוא נבדל מכל שאר
השבטים בתחומים הבאים: א. מנין. ב. תפקיד.
ג. מקום חניה. (ובענין השלישי הזה עיין עתה
בהמשך פירוש רבינו). 43. וקשה. הרי כל
שבת היה נבדל משאר השבטים בחנייתו,
באשר לא הרי מקומו של שבת אחד כהרי
מקומו של שבת אחר! ועיין הערה 44. 44.

(נ) ואתה הפקד. שנית⁴⁰, יהיו נבדלים
משאר העם בענין הפקידות, פי להם
בלבד תהיה פקדת הקדש⁴¹.

(נג) והלויים יחנו סביב. שלישית⁴², יהיו
נבדלים משאר העם בפחיתם⁴³, שהם
בלבד יחנו "סביב למשכן"⁴⁴, והשאר יחנו
"איש על דגלו".

21...

במדבר

וכבר ביארנו למעלה (הערה 2 בעקבות רבינו בחיי) את דין "איש על דגלו" כהבאת השראת השכינה במחנה ישראל כדוגמת מחנות המלאכים למעלה. לכן בא פסוקנו לקבוע את מקומו (לא הפיזי) של שבט לוי בתוך מכלול קדושת מחנה ישראל, כאשר "סביב למשכן" שלו מקביל ל"איש על דגלו" של שאר השבטים. בזה הוא אמנם 'נבדל' מהם, כי אין לו דגל מחד גיסא, ואילו יש לו מקום מסוים ביותר מאידך גיסא, אותו מקום שהוא מהותי ליעודו, ולא רק פונקציונאלי. "סביב למשכן" (שבט לוי) "איש על דגלו" (שאר השבטים).

נראה לבאר בעומק דברי רבינו כי לא לחנם כתבה התורה "וסביב למשכן יחנו" (פסוק ג). ושוב בפסוקנו "והלויים יחנו סביב למשכן העדות". מפסוק ג נמצאנו למדים על מקום חניית הלויים סביב למשכן, בהקשר לתפקידם ביחס למשכן ולכליו. בזה שבט לוי אינו 'נבדל' משאר השבטים, כאשר כל שבט צריך, הרי, מקום לחנות, וסביר לקבוע לשבט זה חנייה קרובה למקום עבודתו. אולם פסוקנו הקובע בשנית את דין "יחנו סביב למשכן", בא מיד אחרי פסוק נב הקובע מחדש שבני ישראל יחנו לא רק "איש על מחנהו" (שהרי פשיטא שכל שבט צריך מחנה) אלא גם "איש על דגלו".

אלות

1. קרא את פסוק נ' ומצא מה הקושי האטריז את פרשנו?
2. מה מצננה לפקושי שלו ומהו "הפיזיו" עליו מדבר פרשנו?
3. פסוק דברים נבדלים שבו לוי מן העם, מה הם, מה ההבדל המצוי והצקרוני ביניהם?
4. מה היה שבו לוי "נבדל" מן האחרים?
5. פרשן פרשנו מרחיב ומסביר את מהות ההפרש בין שבו לוי, מה בדיוק הוא רוצה ללמדנו?

* * *

ג. מלאכת מחשבת. ואלה תולדות אהרן ומשה ביום דבר ה' את משה בהר סיני, ואלה שמות בני אהרן וגו':

יקשה על לא זכר תולדות משה? ועוד מה ענין תולדות אהרן ומשה בתוך בני ישראל, הרי להביאם בתוך בני לוי? ונוסף על זה מה שאמר ביום דבר ה' את משה צהר סיני כאלו ביום ההוא נולדו? ואין הדבר כן. ויקשה גם מה שהוסיף ואמר ואלה שמות בני אהרן לאין לורך וכאן הוסיף שמות ובפסוק ראשון תולדות? גם מה שספר שבטים לא היו נכד ואביהו מה בא ללמדנו אחר שלא מנה גם בני אלעזר ואיתמר במקום הזה? ויחישב על אמרם ז"ל כל המלמד בן חבירו תורה כאלו ילדו ונקראו תולדותיו. על כן בפסוק ראשון קראם תולדות ולא בניים שהם תולדות משה בלמוד. ואמנם הוסיף הכתוב להגיד כי כל קהל עדת ישראל הפקידים היו תולדות אהרן ומשה במחמה ומעלה עליהם כאלו ילדום על כי למדום תורה שדבר ה' עם משה צהר סיני. והביא אחריהם שמות בני אהרן ולא אמר תולדות ליתן הפרש בין תולדות שפירושם תלמידים כאשר אמרו. ואולם מנה בני אהרן להגיד שאלו לבדם הורמו מכל בני לוי להיות כהנים אשר מלא ידם לכהן ולכך לא יפקדם בתוך בני לוי לקמן. וספר שזכו למעלה רמה על כל שאר הלויים להיותם בני אהרן אשר זכה וזיכה את הרבים בלמודו. אבל נדב ואביהו שלא שמשו כל לרכם מתו על פני אהרן אביהם כמו (איוב א') על פינך יברכך שמתו ולא הועיל להם זכות אבות הואיל והורו הלכה בפני אביהם ורצם והיה הדבר סבה לפי שבטים לא היו להם ולא ידעו מורא אב ואם:

אלות

1. חמש אלות שנות אלה פרשנו בראשית דבריו, התוכל ללמנותם ולבארם?
2. מתי פנים ומתי תולדות ומה ההבדל ביניהם?
3. למה לא פקד את בני אהרן בעת הפקד שבו לוי?
4. מהי אותה "מצלה רמה" שזכו בני אהרן ומה זה התבטא?
5. מה בדיוק קרה עם נדב ואביהו ואיך הוא מוסיף נוסף לסיבת חטאם?

* * *

ד. תוספת ברכה. ואלה תולדות אהרן ומשה ואלה שמות בני אהרן (ג' א' ב')

בתלמוד (סנהדרין צ"ט ב') עמדו על זה, דפתח הכתוב בתולדות אהרן ומשה יסיים בתולדות אהרן ובניו לבד, ועל כן דרשו דמכאן סמך למה שאמרו, כל המלמד את בן חברו תורה כאלו ילדו, ויען כי משה למד עם בני אהרן, לכן חסובים כבניה. ע"כ. וכן איתא בספרי פרשה עקב על הפסוק ושנתם לבניך (ר ד) אלו תלמידיו, וכן קרא אלישע לאליהו שלמדו תורה — אבי (מלכים ב', ב' י"ב).

במדבר

אך צריך באור, מה יחס לרב ותלמיד עם השמות אב ובן, ואפשר לומר, עפ"י הכתוב בפרשה בראשית (ד' כ') בשם יִבְלֵ, הוא היה אבי יושב אהל ומקנה. היכונה, שהוא ה"י הראשון שהמציא לעשות אהלים לאנשים ולמקנה, וכן שם (פסוק כ"א) בשם יִבְלֵ, הוא היה אבי כל תופש כנור ועוגב. כלומר, שהוא היה הראשון שהמציא לנגן על כנור ועוגב, וכמו יבל בענף שלו.

ומתבאר מזה, דמי שממציא דבר שלא נודע עוד, נקרא אביו של אותו הדבר. והנה ענינו של רב הלומד לתלמידו להמציא לו דבר בתורה מה שלא נודע להתלמיד עד עתה, לכן יקרא הרב לתלמיד בשם אב. והתלמיד לו בשם בן.

ואמנם עם כל זה אין ספק, כי הלשון „כאלו ילוד" (כל המלמד את בן חבירו תורה כאלו ילוד) הוא רק על דרך המרמז, להורות על הפלגת יקרת הדבר וחשיבותו, אבל לא כאלו ילוד לצאת חובת מצוה פור'ר, וכן צריך לכוין את המאמר במגילה (י"ג א') כל המגדל יתום ויתומה בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאלו ילוד.

ואעפ"י שדבר זה קרוב לחדאי עפ"י הסברא עצמה, בכל זאת אפשר להסמיק זה על מאמר חז"ל ביבמות (ס"ב א'), היו לו בנים ומתו קיים פור'ר, משום דרב אסי, דאמר, אין בן דוד בא עד שיכלו נשמת שבגוף ופירש"י, זה כיון דנטלו על ידו מנשמות שבאותו אוצר שנקרא גוף, הרי קיים מצות פור'ר, עכ"ל, ומבואר מזה, דכדי לצאת חובת מצות פור'ר צריך דוקא תולדה טבעית, כדי להשלים מספר הנשמות, שבו תלוי זמן הגאולה.

ומה שאמר הלשון „כאלו ילוד" הוא לאו דוקא כאלו כמש, ורק על דרך ההפלגה, כמו שבארנו. ובתלמוד בא לשון זה „כאלו" בכמה וכמה מאמרים, ובכולם צריך לפרשו רק על דרך ההפרזה ולא בדמיון כמש, כמו המאמרים כל המתגאה כאלו עובד עבודה זרה (סוטה ד' ב'), כל המעלים עיניו מן הצדקה כאלו עובד ע"ז (ב"ב ר' א'), כל המחליף בדבורו כאלו עובד ע"ז (כתובות ק"י ב'), כל הנודר כאלו בנה במה (גדרים נ"ט א'), כל העושה חפציו קודם התפלה כאלו בנה במה (ברכות י"ד א'), והרבה כהנה, ובכולם בא לשון זה על דרך הפלגת המוסר.

וראי מכרחת לזה שאין להשיב עליה ממשנה דאבות (פרק ה' משנה כ"א) בן מאה שנה כאלו מת ועבר ובטל מן העולם, והאם תחשב אשתו של בן מאה שנה אלמנה ובניו יתומים, אך הוא רק על דרך הפלגת קושי החיים של בן מאה שנה, ותו לא.

אלו

1. לכאורה מה הקושי ומה תשובת התלמוד לכך?
2. פרשנו נותן פירוש מרחיק ליעוטי אב-בן ומביא ראיה מצניינת מספר בראשית, מהי ומה הרציון בכך?
3. התוכף להביא ראיה משימוש לשון זה עם ביאורו?
4. פרשנו - כדרכו בקודם - מצלף עאלף הפלגתית בדבר קיום מצוות פריה ורביה, בצצט מהי קושייתו?
5. מהו מצנהו ההלכתי וצלף מה הוא מלוסט?
6. פרשנו מביא דולמאות של שימוש בלשון "כאילו" כהפרזה, למה חשב לו להדגיש זאת?
7. מהי "הראיה" מן המצוות מפרקי אבות?

* * *